

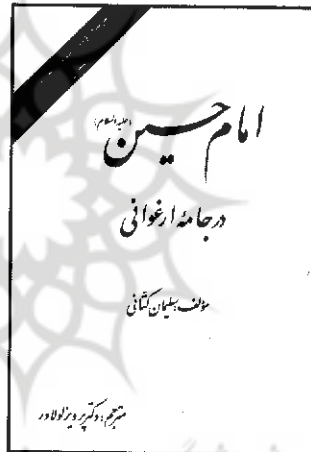
نقد و بررسی کتاب

امام حسین (ع) در جامه‌ی ارغوانی

○ بخشعلی قنبری

سایر ادیان به این امر توجه کرده‌اند. از میان مسیحیان جهان، مسیحیان لبنانی به جهت همزیستی با مسلمانان، به ویژه شیعیان، در این امر سابقه بیشتری دارند. و می‌توان گفت که این امر برای بسیاری از دانشمندان حوزه علوم انسانی آنان محل توجه بوده است. جرجی زیدان، جرج جرداق، گابریل دی انکیری، سلیمان کتانی و دهها نفر از فرهیختگان لبنانی این موضوع را از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار داده‌اند.

آنچه سؤال برانگیز است این که این دسته از صاحب قلمها به گونه‌ای با عاشورا برخورد کرده‌اند که اگر خواننده با نویسنده آشنا نباشد گمان خواهد برد که نویسنده، فردی شیعه بوده و از چشم‌انداز تشیع این امر را مورد بررسی قرار داده است. حال این سؤال مطرح است که چه علل و انگیزه‌هایی باعث رویکرد فرهیختگان مسیحی اعم از لبنانی‌ها و غیر آنان به بررسی عاشورا شده است؟ برای تحلیل این پرسش انگیزه‌های ذیل را می‌توان یادآوری کرد:

○ امام حسین (ع) در جامه ارغوانی

○ سلیمان کتانی

○ ترجمه: دکتر پرویز لولاور

○ قم، نصر، چاپ اول ۱۳۷۸

○ ۲۱۵ صفحه

یکی از جالب‌ترین و سؤال‌برانگیزترین حوادث تاریخی، واقعه خونین بار عاشورا است که از بدو پیدایش تاکنون مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران و نویسندگان برجسته دنیای اسلام و حتی پیروان سایر ادیان قرار گرفته است. این صحیفه‌ی مفتوح تا قیام قیامت گشوده خواهد ماند و تحلیل‌ها و تفسیرهای زیادی را برتافته است و این روند را همچنان ادامه خواهد داد.

در میان پیروان ادیان مختلف دنیا، پیروان حضرت مسیح بیشتر از

- ۱) گرایشهای شرق‌شناسانه. سالیان سال است که در کشورهای غربی کرسی‌های شرق‌شناسی دایر شده است و پژوهشگران زیادی مشغول تحقیق و پژوهش‌اند. به این لحاظ تمام موضوعات قابل طرح در کشورهای شرقی مورد عنایت و توجه این دسته از پژوهشگران قرار گرفته است. طبیعتاً عاشورا با توجه به این که برای مسلمان به ویژه شیعیان از اهمیت بیشتری برخوردار است، مورد توجه مستشرقان قرار گرفته است. بنابراین این مساله را نیز در این چارچوب می‌توان مورد بررسی قرار داد.
- ۲) ترویج و گسترش تعاملات فرهنگی و غلبه نگرشهای انسانی بر نگرشهای قومی و ملی. عاشورا از جمله حوادثی است که به لحاظ عاطفی و پیامهای عدالت‌خواهانه همواره مورد توجه بوده است. به این جهت است که اغلب عاشوراشناسان غربی مفتون این حادثه شده‌اند.
- ۳) همزیستی مسلمانان و مترب‌زمینی‌ها و تقویت روابط فرهنگی در اثر گسترش وسایل ارتباط جمعی. این عامل بیشتر در کشورهایی مطرح است که همزیستی مسلمانان و مسیحیان قابل توجه بوده است.

سلیمان کتانی می‌نویسد: «در سال ۱۹۱۲ م در آمریکا متولد شدم و پس از مدتی به اتفاق والدین خود به بسکنتای در لبنان بازگشتم. پس از پایان دوره ابتدایی و دبیرستان به دانشگاه عینطوره واقع در جوبته رفتم. سپس در دانشکده حکمت بیروت، برای تحصیل در رشته فلسفه ثبت نام کردم و به تو زبان عربی و فرانسه تسلط یافتیم و پس از اتمام تحصیلات مدت ۲۰ سال به کار تدریس ادبیات عرب در مدارس لبنان پرداختیم.

- برخی از آثار مولف به قرار زیر است
- ۱) الامام علی (ع) نبراس و متراس
 - ۲) فاطمه الزهرا (ع) وتر فی غمد
 - ۳) محمد (ص) شاطی و سحاب
 - ۴) یسوع ابد الانسان

- ۵) لبنان علی نریف خواصره
 - ۶) الامام الحسین (ع) الکوثر المهدور
 - ۷) زین العابدین (ع) عنقود مرصع
 - ۸) الامام الباقر (ع) نجی الرسول
- امام حسین (ع) در جامه‌ی ارغوانی

اگر بگوییم که کتاب حاضر چکامه‌ای نسبتاً طولانی در وصف پیامبر اسلام (ص) و خاندان آن حضرت است سخن درستی گفته‌ایم. چه در سطر سطر این اثر این نوع نگاه کاملاً مشهود است. درواقع امام حسین (ع) در دیدگاه کتانی بابی است به شهر علم و معرفت همه خاندان عصمت و طهارت چرا که از دیدگاه وی هرگز نمی‌توان به وصف یکی از قائمه‌های

۴) ترجمه آثار مربوط به عاشورا در دهه‌های گذشته به گونه‌ای در اغلب کشورهای غربی انعکاس داشته است.

۵) تلاش گسترده مبلغان موفق مسلمان در کشورهای دارای تنوع مذهبی نقش این دسته از مبلغان و عالمان بسیار مشهود است. به عنوان مثال در کشور لبنان تاثیرگذاری علمای شیعه بسیار چشمگیر بوده است. در این میان هرگز نمی‌توان از نقش علمایی از قبیل علامه شرف‌الدین، سیدمحسن امین، محمدمهدی شمس‌الدین و در این اواخر نقش بسیار سازنده‌ی امام موسی صدر سخن نگفت.

۶) تاکید بر وجوه تشابه شهادت امام حسین (ع) و نحوه شهادت حضرت عیسی (ع) در قرائت مبتنی بر دیانت مسیحی. در دیدگاه مسیحیان حضرت عیسی (ع) پس از محاکمه به اعدام محکوم و به صلیب کشیده شد و پس از دفن به آسمان عروج کرد و به ملکوت پیوست. از دیدگاه مسیحیان عیسی قربانی انسان شد تا از مجازات ارتکاب به گناه اولیه برهد و مورد مواخذه خدایوند قرار نگیرد. به علاوه این واقعه اوج ایثار عیسی و رحمت و لطف خدا را نشان می‌دهد به گونه‌ای که خدایوند، پسر خود را برای نجات انسان به زمین می‌فرستد و او را به صورت انسانی درمی‌آورد تا نشانه‌ی رحمت الهی باشد.

با عنایت به نگرشهای فوق، مسیحیان قرائت فداکارانه و انسان‌دوستانه‌ای از عاشورا ارایه کرده‌اند و تقریباً همان کارکردهایی را به امام حسین (ع) داده‌اند که قبلاً به حضرت عیسی داده‌اند. در این دیدگاه هم عیسی (ع) و هم حسین (ع) به عنوان فداکار معرفی شده و هر دو خود را قربانی انسان می‌کنند. لذا این مساله مطمح توجه اسلام‌شناسان غربی بوده است.

سلیمان کتانی و عاشورا

از فعالترین نویسندگان مسیحی لبنانی که بخش قابل توجهی از آثار خود را به معرفی بزرگان اسلام اختصاص داده است، سلیمان کتانی می‌باشد. او همانند بسیاری از نویسندگان مسیحی لبنانی شیفته عظمت رهبران نخستین اسلام شده و زندگانی ایشان را به تصویر کشیده است. اهل بیت عصمت و طهارت در دیدگاه این دسته از نویسندگان لبنانی به قدری زیبا جلوه‌گر شده است که دل آنان را ربوده و قلم ایشان را خادم خود ساخته‌اند. این شیفتگی چنان برجسته است که تنها نیم‌نگاهی به یکی از آثار آنان همه چیز را هویدا می‌کند.

وقتی اثر سترگ جرج جزدقی درباره یکی از ارکان اهل بیت؛ حضرت علی (ع) را ورق می‌زنیم او را همچون شیعه‌ی پاکبخته‌ای می‌یابیم که از بدو کودکی تا انتهای زندگی خویش چشم به راه اهل بیت مانده است و تمام جد و جهد خویش را در راه معرفی ایشان به کار بسته است. جرجی زیدان، جبران خلیل جبران، میخائیل نعیمه، شبلی شمیل (که وی حتی به دین مسیحیت نیز اعتقادی ندارد) و... بخش مهمی از عمر خود را به نگارش حیات پیامبر و اهل بیت گرامی‌اش صرف نموده‌اند.

گذری بر حیات و آثار کتانی

خمیه‌ی اهل بیت نشست بدون آن که ارتباط او را با سایر قائمه‌ها بررسی نکرد. لذا می‌توان نتیجه گرفت که وصف یکی از خاندان اهل بیت وصف سایر اعضای این خاندان را به دنبال دارد و امکان بررسی مستقل و جداگانه وجود ندارد.

از دیدگاه کتانی عظمت اهل بیت در رسالتی است که بر دوش گرفته‌اند؛ آنان همان رسالتی را بر دوش دارند که پیامبر اسلام طلایه‌دار آن بوده است؛ چه اگر پیام پیامبر را پیام‌رسانی می‌باید، اهل بیت مطمئن‌ترین و پایدارترین افرادی از امت اسلام بوده‌اند که شایستگی بر دوش کشیدن چنین مسئولیتی را داشته‌اند. کتانی در اشاره به این نکته می‌نویسد: آنان پیشتر از دلسوز و اولین پاسداران و غم‌خواران رسالت بودند... به همین دلیل این «خانه» در وجدان اهل بیت، خانه عطراگین و عطرافشان امت است. آن خانه در وجدان آنان - خانه کوچک دیروز، و درخشان‌ترین خانه امروز، و باعظمت‌ترین خانه‌ی فرداسته که انسان تنها در سایه رحمت و تعالیم آن می‌تواند با عزت و کرامت به حیات خود ادامه دهد. «اهل بیت» اسوه و الگو برای هر خانواده‌ای است که جامعه بخواهد با نمونه‌های آن ساخته شود.^۲

«آری... کربلا - صحنه‌ی بزرگ نمایشی است که در روی آن حماسه‌ای بی‌نظیر رخ داده است، و ستاره درخشان کربلا دلاوری یگانه - امام حسین فرزند علی بن ابی‌طالب است... این حماسه از نظر تطبیق بی‌نظیر است.^۳

به لحاظ محتوایی اثر حاضر چند بخش مهم زیر را دربردارد:

نویسنده در صفحات پایانی این اثر منازل امام (ع) در سفر کربلا را از مقابل دیدگان خواننده یکی پس از دیگری می‌گذراند و از رابطه صمیمی و محبت‌آمیز امام با یاران و بستگان خود پرده برمی‌دارد و گفتگوهای امام را به گوش خواننده می‌رساند به نحو‌های امام گوش جان سپرده، به وصف دشت آفتاب‌زده و سوزان و تشنه کربلا و خون جاری حسین و یاراتش می‌پردازد:

۱) گزارش از رحلت پیامبر (ص) تا سفر خونین کربلا. کتانی در این حوزه مختصری از تاریخ پنجاه سال پس از پیامبر (ص) را به تصویر کشیده است و امام حسین (ع) را از بدو تولد تا لحظه‌ی شهادت به تماشای نشسته است. در این زمان نسبتاً طولانی حوادث گوناگونی به وقوع پیوست که کتانی فهرست‌وار اما به صورت داستانی - حماسی به آنها پرداخته است؛ جریان سقیفه، خلافت ابوبکر، عمر، عثمان و علی (ع) از موضوعات اساسی مطرح شده است.

و کاروان در «کربلا» فرود آمد - دریغ از آن دژهای زره‌دار! و آن... از تشنگی‌های سوزان که بر آن فرات با آبهای گوارا فوران می‌کند - دریغ از نینزه‌های بلند و براق، اسپها از یک بلندی به بلندی دیگر شیبه می‌کشند، دشتهای زیبا به وسیله آنها به صدا درآمده است...^۴

کتانی گزارش خود را با طرح سه منزلگاه بیان می‌کند که عبارتند از: اولین منزل سقیفه بود... در حقیقت پنهان - سقیفه اولین منزلگاهی بود که آن گروه در آن خوشگذرانی نمودند و مواظب بودند به خیال خود غیاری پراکنده نکنند - لذا آن راه را در شب تیره بدون سر و صدای زیاد طی کردند، و در بامداد آن شب تار - ابوبکر را بلافاصله بعد از آن که پیامبر عظیم در آن جامه‌ی بزرگ پیچیده شد به عنوان خلیفه و جانشین رسول بر مسلمانان برگزیدند.

و حماسه؟

آن حقیقت بزرگ در جان انسان است هرگاه که متجسد شود

...

و آن اسوه‌ی - نه - گفتن است

و آن سربلندی و عزت و کمال است

به انسان می‌آموزد چگونه به خواری و پستی - نه - گوید

...

آری تو - از نسلی به نسل دیگر

قیام و انقلاب می‌آموزی

انقلاب را بنا می‌نهی

انقلابی که ویران‌ساز دیوارها و کاخ‌های ستم است

انقلابی که در وجدان است

و وجدان انسان

برای همیشه زنده و حیات‌بخش خواهد ماند^۵

در منزلگاه دوم امارتی که در اختیار ابوبکر بود به شیخ دیگری که نامش عمر بن خطاب است منتقل کردند... اما منزلگاه سوم دوران بزرگی بود که تا توانست از راه اسلام منحرف شد و تا توانست راه را به سوی کجی ادامه داد و به شورایی منجر شد که نهایتاً عثمان را خلیفه مسلمان کرد و علی را از صحنه خلافت و امامت دور ساخت. کتانی در ادامه به تحلیل شورای عمر پرداخته و نهایتاً از حکومت عثمان سردر می‌آورد و پس از آن به شرح وقایع خلافت و امامت امام علی (ع) می‌پردازد.^۶ ناگفته نماند که تمام این حوادث به گونه‌ای مطرح می‌شود که ربطی به امام حسین (ع) داشته باشد. آنگاه کودکی امام حسین (ع) مرور می‌شود^۷ و

روش نگارش کتاب در یک نگاه

سخن گفتن چندان تحسین‌انگیز نیست بلکه راه را بر طالبان نور باید گشود و وقت آنان را به یادکردهای مکرر نور گریزان نیاید صرف کرد، این که مولای مومنان علی (ع) نیز یاران خود را از فحاشی نسبت به پیروان معاویه در جنگ رو در رو بازداشته است و عدم رضایت خود را از ناسزاگویی یارانش به صراحت تمام اظهار کرده است.^{۱۱}

۲) واریسی دقیق اثر هم به لحاظ اصلاح اغلاط موجود تاییبی (از قبیل انسان‌الاشراف بجای انساب‌الاشراف ص ۱۴) مکررات (از قبیل تکرار جمله دوم ص ۳۷ در ص ۴۵) و پاره‌ای اشکالات ویراستاری (از قبیل ص ۲۱ بند ۴، ص ۳۹ بند ۲ و...) (۳)

۳) معرفی اصل کتاب و بیان چگونگی ترجمه. هرچند که اسم کتاب در ص ۲۱۵ در ضمن آثار مؤلف آمده است اما بهتر بود چگونگی ترجمه و عنوان آن در ابتدای اثر بیاید.

۴) هرچند که نگارنده متن اصلی را به دست نیامده اما از روش و فحوای ترجمه و با تکیه بر آشنایی خود با قلم سلیمان کتانی، حدس می‌زند که متن اصلی متنی ادبی و بهره‌مند از صنایع لفظی و معنوی باشد که برگردان، بخش قابل توجهی از آنها را منعکس نکرده است. (مقایسه‌ای دوباره برطرف‌کننده این گونه حدسیات خواهد بود.)

پانویس‌ها:

- ۱- امام حسین (ع) در جامه‌ی ارغوانی، ص ۷.
- ۲- همان، ص ۴۲.
- ۳- همان، صفحات ۷۷-۷۹.
- ۴- همان، صفحات ۷۷ تا ۱۰۸.
- ۵- همان، ص ۱۲۱.
- ۶- همان، ص ۱۵۶.
- ۷- همان، ص ۱۹۲.
- ۸- همان، ص ۲۱۱.
- ۹- همان، ص ۲۱۴.
- ۱۰- نک: همان، ص ۲۷ و اغلب و بلکه تمام صفحات اثر.
- ۱۱- نک: همان، ص ۱۹۲-۱۹۵ و ۲۱۴.
- ۱۲- همان، ص ۲۱۹.
- ۱۳- نک: همان، ص ۱۱۵.
- ۱۴- ائی اکره لکم ان تکونوا سبائین. (نهج البلاغه، خ ۱۴۱).

اگر جامه‌ی ارغوانی امام حسین (ع) را با نظری دقیق بنگریم و بازتاب آن را در اثر زیبای «امام حسین (ع) در جامه‌ی ارغوانی» بیابیم به لحاظ روش شناختی نگره‌های زیر را برجسته خواهیم یافت:

۱) صیغه داستانی. اثر حاضر کاملاً به روش داستانی به نگارش درآمده است به گونه‌ای که اگر برخی از ویژگی‌های اثر حذف می‌شد آن را در زمره‌ی کتب رمان می‌توانستیم شمار کرد.

۲) نگاه احساسی - عاطفی. از لحن نویسنده برمی‌آید که وی از چشم‌انداز عاطفه، احساس و عرفان بهره برده و صحنه عاشورا را به تصویر کشیده است و در این نگره برخوردار از وی از دستمایه‌های ادبیات احساسی و عرفانی کاملاً مشهود است.^{۱۲}

۳) تاکید بر نگره حماسی - انقلابی. در دیدگاه نویسنده، حسین انقلابی بزرگی است که از شور عظیم حماسی برخوردار است و برای تحویل انحرافات به راستی‌ها دست به حرکتی عظیم زده است. از این رو امام حسین (ع) حماسه‌سازی بس بزرگ است.^{۱۳}

۴) توجه به نگره‌ی عدالت‌جویانه. انقلابی که حسین (ع) برپا می‌کند برای بازگشت به اسلامی است که ویژگی‌های اصلی آن انسانیت، مهر و لطف و برقراری عدالت است چه در دیدگاه کتانی امام (ع) از امامتی دفاع می‌کند که درصدد احیای عدالت و ترویج محبت و انسان‌دوستی است.^{۱۴}

با عنایت به ویژگی اخیر است که احیای حق و حق‌جویی از شاخصه‌های اساسی حرکت انقلابی امام (ع) محسوب می‌شود.^{۱۵}

چند تذکر

در پایان بررسی این اثر ارزشمند چند نکته را برای هرچه بهتر شدن نگارش و ترجمه اثر در چاپهای بعد به عرض خوانندگان می‌رساند. البته نگارنده ارج‌گذار مؤلف فرهیخته و مترجم دلسوز و زحمت‌کش است و به آنان در این تلاش پایدار به سهم خود «دست‌مریزاد» می‌گوید.

۱) تعدیل مقدمه مترجم از حالت انتقادهای همراه با لعن و نفرین به بازگویی بزرگی‌ها و عظمت‌های خاندان نبوت علیهم صلوات‌الله. با این توضیح که نگارنده فحوای مقدمه‌نویس محترم را که کم و بیش با آثار او آشناست، هم درک می‌کند و هم تصدیق. اما بر این نکته هم واقف است که نام بردن از مکروهان (به‌ویژه مکروهان مشهور) خود مکروهی دیگر است. بر این اساس دم به دم لعن فرستادن بر معاویه‌ها و معاویه صفتها و دیگران در عین این که مستحق چنین نفرین‌هایی هستند، خود به نوعی طرح نامهای ایشان را به دنبال دارد. صریح باید بر این نکته پای فشرده که بیان حق و تبیین راه حق‌جویان و وصف نیکی نیکمردان عرصه را بر بدی نابکاران تنگ می‌کند و مجال طرح آنان را کاملاً تنگ می‌کند؛ ضمن آن که اثر بیشتری در خواننده به جا می‌گذارد. نگارنده بر این نظر است که دم به دم در مقابل تالاف زرين أفتاب از شب‌پره‌های کمین کرده